

Oxford History of the Modern World. «Empire, Welfare state, Europe» History of The United Kingdom 1906-2001. / Ed. by T.O. Lloyd. - Oxford, 2002. - P.494; 32. Development in British Social Policy 2 / Ed. by Nick Ellison and Chris Pierson. - N.Y., 2003. -P. 187; 33. Development in British Politics 6 / Ed. by Patric Dunleavy. - N.-Y., 2000. - p. 248; 34. Teachers Await Pay Reform Plans // Labour Research. - 1998. - vol. 87- № 11 (November) - P. 20; 35. Pay Rises for Top Teachers // The Financial Times. - 1998. - 4 December. - p. 8.

І.А. Постемська

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ ФРН: БІЛІ КНИГИ 1994 І 2006 РР.

Біла книга*¹ з політики безпеки ФРН є засадничим документом, своєрідною урядовою програмою в галузі безпеки, в ній наводяться тлумачення основних напрямів федеральної політики безпеки і оборони, а також надається інформація про стан і плани розвитку збройних сил ФРН. Біла книга фактично позиціонує Німеччину на світовій арені, є певним віддзеркаленням її зовнішньополітичних амбіцій, предметом аналізу для подальшого прогнозування подій у царині світової політики безпеки й оборони.

2006 року світ побачила чергова Біла книга з політики безпеки оборони ФРН. Із великим зацікавленням її вихід був зустрінутий громадськістю та науково-експертними колами, адже від часу появи попередньої Білої книги минуло майже 12 років. Цією статтею ми спробуємо дати оцінку основним положенням Білих книг 1994 і 2006 рр., а також проаналізувати зовнішньополітичну ситуацію, що передувала або стала результатом появи цих документів.

Нагадаємо, що із здобуттям єдності Німеччиною по суті завершився етап стриманої зовнішньої політики ФРН, етап так званої «чекової дипломатії»; країна потребувала якісно нової зовнішньополітичної стратегії, яка б відповідала економічному потенціалові ФРН та сприяла її швидкому перетворенню на рівноправного гравця світової політики. Одночасно перед урядом Г. Коля постало нелегке завдання поступової зміни суспільної думки щодо питань безпеки, які історично сприймалися громадськістю в негативному ключі і з великою пересторогою. Вирішальним кроком у реалізації цього завдання стала підготовка Білої книги 1994 р., присвяченої передовсім політичному і стратегічному аналізу ролі Німеччини в міжнародному співтоваристві.

Аналіз першої частини Білої книги 1994, що традиційно присвячена основним засадам і тенденціям розвитку політики безпеки ФРН, засвідчує, що зовнішня політика та політика безпеки об'єднаної Німеччини керується п'ятьма головними інтересами, що викладені у статті 42:

а) збереження свободи, безпеки і добробуту громадян Німеччини та недоторканності територіальної єдності;

б) інтеграція європейських демократій в Європейському Союзі; адже демократія, правова держава і добробут в Європі означають мир і безпеку також і для Німеччини;

в) надійний Трансатлантичний Альянс, що ґрунтується на єдності цінностей із Сполученими Штатами як світовою потугою, адже потенціал США є провідним і невід'ємним для забезпечення міжнародної стабільності;

г) рівноправне і партнерське залучення східних сусідів до західних структур і розбудова нової кооперативної системи безпеки, що охоплює усі країни Європи;

д) всезагальна повага до прав народів і прав людини, заснована на правилах ринкової економіки, справедлива світова економіка, адже безпека кожної країни засадничо вибудовується і гарантується лише в системі глобальної безпеки, миру, законності і благополуччя¹.

Саме в цих інтересах, на наш погляд, проглядається кореляція із реальними напрямками німецької політики, вони є віддзеркаленням шкали пріоритетності розвитку німецької зовнішньої політики і політики безпеки в рамках міжнародних структур. Звісно, в умовах форсованого розвитку інтеграційних процесів в Європі одним із найактивніших ініціаторів яких була ФРН, першочергове місце у німецькій зовнішньополітичній стратегії відводиться співпраці із ЄС та ЗЄС; далі історично важливим є стратегічне партнерство з НАТО і, відповідно, союз із США. Поширення демократичних

*¹ Рішення щодо видання Білої книги (традиційна назва для такого типу документів походить від кольору обкладинки) вперше в історії ФРН було прийняте міністром оборони Герхардом Шрьодером (ХДС) 1969 р., його послідовник Гельмут Шмідт (СДПН) опублікував 1970 р. «Білу книгу з безпеки ФРН та стану Бундесверу». З тих пір Білі книги оприлюднювались у 1971/1972, 1973/1973, 1975/1976, 1979, 1983, 1985, 1994 і 2006 роках і незмінно містили два основних розділи: політика безпеки ФРН та стан і розвиток Бундесверу. Джерело: Bundesministerium der Verteidigung www.bmvg.de.

.....
засад розбудови суспільства та норм захисту прав людини, гарантування безпеки на європейському просторі забезпечується НБСЕ; універсальним інструментом врегулювання міжнародних конфліктів, гарантом глобальної безпеки та миру виступає ООН.

Підтвердженням пріоритетності для ФРН європейської співпраці у сфері політики безпеки й оборони є теза канцлера Коля, висунута ще до опублікування Білої книги під час промови на Мюнхенській конференції з питань безпеки 1994 року, в якій він акцентував, що після вступу в силу Маастрихтської угоди Європейський Союз переймає значно більшу відповідальність в питаннях безпеки і стабільності Європи, а у розвиткові європейської оборонної ідентичності ключова роль відводиться ЗСС².

Щодо співпраці з НАТО цікавим, на нашу думку, є намір зберегти ядерний потенціал Альянсу, який анітрохи не похитнувся після проголошення низкою країн колишнього СРСР, в тому числі й Україною, свого без'ядерного статусу. У Білій книзі 1994 зазначається, що ядерне планування не спрямоване на конкретну загрозу, як це було за часів холодної війни. Згідно із статтею 415 Білої книги, «головна мета ядерного озброєння союзників залишається незмінною і має виключно політичний характер. Ядерна зброя служить захистом проти численних ризиків і дієво відлякує можливих агресорів. Вона сприяє стратегічній стабільності в євроатлантичному просторі». Окрім того, ФРН висловлює готовність до активнішої участі у колективних ядерних завданнях, до яких належать як розташування ядерного потенціалу на німецькій території, так і залучення ФРН до планування і консультування³.

Після об'єднання Німеччина виходить на світову арену не тільки як потужний економічний, але й політичний гравець, що прагне більшої відповідальності й активної участі в глобальних процесах. Платформою для реалізації цих амбіцій ФРН вбачає ООН та співпрацю в рамках Ради Безпеки. Так стаття 69 Білої книги 1994 р. констатує: «найважливіші рішення у сфері безпеки і миру є прерогативою Ради Безпеки. Хто має на меті мир, той повинен зміцнювати цю інституцію. Німеччина готова взяти на себе відповідальність також і в рамках постійного членства в Раді Безпеки ООН»⁴.

У своїх публічних виступах німецькі провідні політики й можновладці жваво обговорюють необхідність і перспективи набуття ФРН статусу постійного члена Ради Безпеки. В їхній тогочасній риториці переважала емоційність. Наприклад, міністр закордонних справ К. Кінкель в урядовому звіті, представленому в Бундестазі, говорячи про відповідальність за мир і права людини, наголошує на особливій ролі Німеччини в сучасному світі: «Саме тому, що Німеччина в минулому порушувала мир, вона має морально-етичне зобов'язання усіма силами сприяти обороні миру зараз». Більш переконливо з вуст міністра К. Кінкеля звучать фінансові аргументи, адже Німеччина посідає третє місце за обсягом фінансування ООН, а частка її допомоги країнам Центральної та Східної Європи і країнам СНД складає дві третини від загальної суми фінансування західними країнами⁵. Проте, як відомо, ці аргументи все ще ігноруються світовою спільнотою, а Німеччина і досі намагається вибороти для себе місце постійного члена в Раді Безпеки ООН.

Ще до випуску Білої книги все переконливіше лунали із вуст німецьких політиків першої величини заклики до більш активної відповідальності за безпеку в світі. Так Гельмут Коль, виступаючи на 31-й конференції з політики безпеки у Мюнхені, зауважив: «У майбутньому Німеччина обов'язково мусить брати участь у миротворчих операціях, звісно, лише разом із нашими партнерами і друзями в рамках НАТО і ЄС»⁶. Тому на тлі збільшення кількості миротворчих операцій в світі однією з центральних тем Білої книги 1994 р. є формулювання завдань Бундесверу в нових геополітичних умовах. Як зазначається у статті 255 Білої книги 1994 р., Німеччина, з огляду на її інтереси, міжнародні зв'язки й зобов'язання повинна долучитися до колективної розробки інструментів попередження конфліктів та подолання криз, що в майбутньому дозволило б вчасно реагувати на кризи ще до розгортання військових дій та застосування сили⁷.

Тема обов'язкового долучення ФРН до вирішення міжнародних конфліктів актуалізується і у промові Г. Коля під час вищезгаданої Мюнхенської конференції. Канцлер Німеччини наголошує на тому, що перед європейською, а разом і німецькою політикою безпеки, постають абсолютно інші виклики, які ускладнюються старими й новими, національними і релігійними конфліктами, що розгортаються в Європі та на її периферії. Ці конфлікти можуть поширитись і, зрештою, загрожувати безпеці цілої Європи. Аби підкреслити зростаючу відповідальність Німеччини у світовій та особливо в європейській політиці безпеки, Гельмут Коль звертається до статистики: «300 000 біженців з колишньої Югославії живуть в Німеччині, що є вдвічі більше, ніж в будь-якій з країн Європи»⁸. Подібні аргументи не були випадковими, очевидно, з їхньою допомогою готувався ґрунт до подальшого, більш лояльного сприйняття суспільством майбутніх військових місій Німеччини на

Балканах.

Концептуально, навіть після об'єднання Німеччини й усунення зовнішніх загроз, оборона країни залишається центральним завданням Бундесверу, проте вона виходить за національні межі. Стаття 310 Білої книги 1994 постулює: «Політика оборони Німеччини ґрунтується на здатності до оборони країни та оборони союзників... Вона доповнюється здатністю до участі у колективних багатонаціональних операціях із попередження конфліктів та подолання криз»⁹. У Білій книзі 1994 р. спостерігається тенденція поступового витіснення поняття «оборони країни» більш загальним поняттям «подолання криз». Це пояснюється тим, що із участю в міжнародних миротворчих місіях перед ФРН постають частково нові завдання, тому спектр застосування Бундесверу сягатиме до використання збройних сил у подоланні міжнародних криз»¹⁰.

У статті 514 Білої книги 1994 р. чітко зафіксована пріоритетність міжнародних завдань збройних сил ФРН над власне обороною країни: «Бундесвер виконуватиме відповідно дві основні оборонні функції: по–перше, він повинен бути в змозі швидко в союзі з партнерами сприяти подоланню можливих міжнародних криз і конфліктів; по–друге для оборони Німеччини і Союзу він повинен мати здатність до мобілізації й застосування необхідного оборонного потенціалу»¹¹.

Це положення свідчить про кардинальну зміну оборонної стратегії ФРН. Чи не вперше у післявоєнний період для Німеччини на перший план виходить участь у міжнародних військових операціях. Оборона країни залишається на другому місці. Ця думка знаходить своє підтвердження і у статтях, де йдеться про ресурсний потенціал Бундесверу: «Для оборони країни ФРН наразі має достатньо ресурсів», щодо збройних сил кризового реагування, «в командуванні і оснащенні є дефіцити, які слід скорочувати»¹².

Проте в статті 516 Білої книги 1994 р. зазначається, що «умовою участі Бундесверу в міжнародних мирних місіях має бути відповідне врегулювання статей Основного закону. Усі наступні плани будуть реалізовані, стверджується у Білій книзі, лише після відповідного врегулювання Конституції»¹³. Цього рішення не довелося довго чекати: вже 12 липня 1994 р. Конституційний суд у місті Карлсруе відновив право на свободу дій німецької зовнішньої політики, а саме: право базування Бундесверу за кордоном в рамках систем колективної безпеки. Символічним також стало і те, що саме в цей самий день президент США Б. Клінтон назвав Німеччину ключовим партнером США¹⁴.

Рішення Федерального Конституційного суду справді стало логічною реалізацією задекларованих у Білій книзі 1994 р. постулатів та початком нового періоду в історії розвитку політики безпеки й оборони ФРН, що істотно зміцнило позиції Німеччини у світі. Міністр оборони Ф. Рюе під час своєї промови в Оксфорді так охарактеризував новий статус ФРН: «З огляду на геостратегічне положення, політичне значення та економічний потенціал, а також з огляду на міжнародну діяльність, Німеччина є одночасно суб'єктом і об'єктом європейських і глобальних процесів. Німеччина є важливим фактором міжнародної політики»¹⁵. Слід зауважити, що справді ще декілька років до того розділена Німеччина завзято боролася з усталеним в світі стереотипом «політичного карлика» і лише після рішення активної участі у миротворчих місіях за кордоном ФРН приєдналася до когорти світових лідерів.

Історичні умови, в яких велася розробка й підготовка Білої книги 2006, істотно відрізнялись від ситуації початку 1990–х років. Насамперед після терористичних атак 11 вересня 2001 р. в безпековий дискурс знову повертаються поняття «загального ворога», «небезпеки нападу». Так само більш стримано сприймаються міжнародною спільнотою зовнішні військові операції НАТО. Проте всередині країни «червоно–зелений» уряд під головуванням Г. Шрьодера, намагаючись балансувати між відвертою конфронтацією з Вашингтоном і просуванням ідеї розвитку Європейської політики безпеки і оборони, все–таки не наважується випустити Білу книгу з політики безпеки¹⁶. Замість цього міністр оборони публікує власні «Директиви політики безпеки» у 2003, які стануть складовою частиною Білої книги 2006¹⁷.

З огляду на це, Біла книга 2006 після чергової зміни уряду у 2005 та формування широкої коаліції не містить принципово нових положень, викликів або спірних питань. Цей документ є результатом консенсусу між ХДС і СДПН, тому до нього увійшли лише ті положення, які відповідають програмним засадам обох політичних сил¹⁸. Проте істотним є те, що вперше за 12 років було опубліковано узгоджену спільну версію всезагальної національної концепції безпеки.

Ключовою відмінністю нової Білої книги є питання юридичної та практичної ваги, навколо якого точилися жваві дискусії, а саме: розширення можливостей застосування Бундесверу всередині країни. Така необхідність продиктована реаліями, згідно з якими небезпека від застосування ядерної

зброї, міжнародного тероризму й організованої злочинності загрожує і зовнішній, і внутрішній безпеці. У Білій книзі 2006 зазначається, що «завдання внутрішньої безпеки вирішуються відповідними установами на рівні федерації і на рівні земель. Використання Бундесверу можливе лише в рамках чинного законодавства, тому уряд вбачає тут необхідність ширшого тлумачення і доповнення існуючих конституційних норм»¹⁹. Саме в цьому положенні і закладений імператив, який, як і у випадку з Білою книгою 1994, вимагає оновлення правової основи й перегляду конституції з питань внутрішнього використання Бундесверу в Німеччині.

Процес прийняття цього рішення не видається простим, адже бачення і ставлення німецького суспільства до будь-яких військових рішень відрізняється від бачення його політичної та військової еліти. Німецька культура військової стриманості й бажання вирішувати проблеми мультилатерально хоч і зазнали певних змін з часу об'єднання та активної участі у миротворчих місіях, але німецькі громадяни дуже повільно визнають необхідність того, щоб Німеччина трансформувалась у військову потугу глобального рівня.

Власне, принцип мультилатералізму, який є засадничим у Білій книзі 2006 року, спрямований на толерування суспільної думки щодо новацій у царині політики безпеки й оборони ХХІ ст. У розглядуваному документі йдеться про те, що «безпека не може бути виключно національною, відповідно не може гарантуватися лише збройними силами»²⁰. Як зазначив міністр оборони Ф.Й. Юнг під час представлення Білої книги 2006 в Бундестазі, «політика безпеки інтегрує не тільки військові, але й також політичні, економічні, гуманітарні, поліцейські і мас-медійні інструменти попередження конфліктів і розв'язання криз»²¹.

У контексті досліджуваної нами проблематики особливе місце посідає питання принципів формування німецьких збройних сил в нових умовах. Це питання і досі активно обговорюється громадськістю і дебатується в парламенті. Але, на нашу думку, очевидним є той факт, що обов'язкова військова повинність збережеться у ФРН і надалі. Так у Білій книзі наголошується на тому, що «Бундесвер залишатиметься призовною армією, оскільки загальна військова повинність виправдала свою доцільність в умовах трансформації політики безпеки»²². До речі, через засоби масової інформації такий підхід презентується як шлях до прозорості політики безпеки і оборони та засіб єдності суспільства і Бундесверу.

Зрозуміло, що із завершенням політичного, військового та ідеологічного конфлікту між Сходом і Заходом Німеччина позбулась загрози втрати суверенітету. Водночас нові види конфліктів випробовують німецький військово-політичний потенціал. Існує три головних виклики: міжнародний тероризм, розповсюдження зброї масового ураження та регіональні конфлікти, що загрожують стабільності Європи на периферії²³. За цих умов особливого значення набуває міжнародна співпраця. У цьому сенсі пріоритетною постулюється співпраця ФРН з НАТО та США.

Міністр оборони Ф.Й. Юнг під час презентації Білої книги в Бундестазі наголосив: «НАТО має унікальний військовий потенціал і здатність розв'язувати конфлікти. Тому НАТО має залишатись основою нашої колективної оборони, а у майбутньому бути гарантією безпеки і оборони не тільки Німеччини, але й далеко за її межами»²⁴. Після досить прохолодних відносин із США за часів уряду Г. Шрьодера в Білій книзі 2006 року співпраці з США відводиться все більш вагоме місце: «Основні питання європейської безпеки можуть бути розв'язані лише разом із Сполученими Штатами, а Північно-Атлантичний Альянс отримує провідну роль форуму для західних націй в обговоренні і вирішенні питань безпеки і оборони»²⁵.

Водночас Біла книга 2006 актуалізує таке нагальне питання, як політична у військова трансформація НАТО. У ній вказується, що «Альянс може виконувати свої завдання лише тоді, коли його члени єдині в політичній волі разом аналізувати відповідні проблеми безпеки, консенсусно їх вирішувати і разом діяти». Наголошується також у документі і на значному внескові Німеччини у процес натовської трансформації²⁶.

Щодо використання ядерної зброї, то в новій Білій книзі йдеться, як і у 1994 році, про її політичну роль як фактора збереження миру, попередження тиску і будь-якої війни. Одночасно Федеральний уряд визнає необхідність скорочення ядерного потенціалу. У Білій книзі пропонується наступна статистика: «з початку 1990-х років кількість стратегічних озброєнь в Європі була скорочена більше ніж на 85%. Рівень сучасних озброєнь планується підтримувати лише на рівні, достатньому для гарантування миру і стабільності»²⁷.

У Білій книзі 2006 все частіше порушується тема діалогу між ЄС і НАТО і пропонується «якомога ефективніше з метою компліментарності розробляти і використовувати різні профілі, компетенції і переваги ЄС і НАТО» [9, арк. 54]. Так само німецький міністр оборони акцентує увагу

на тому, що «НАТО і Європейський Союз не конкурують, а розвивають між собою партнерські відносини. Саме на цьому ґрунті ми повинні надалі будувати нашу політику безпеки»²⁸.

У Білій книзі 2006 постулюється наступне: «Німеччина активно підтримує ОБСЄ як важливий інструмент зовнішньої політики й політики безпеки шляхом залучення свого політичного, фінансового й кадрового потенціалу»²⁹. Це положення виглядає ще більш вагомо, оскільки ОБСЄ, що нараховує 56 країн-членів, залишається найбільшою загальноєвропейською організацією, яка дбає про якнайповніше розуміння суті безпеки й відіграє важливу роль як форум для консультацій, співпраці й ведення переговорів.

У співпраці з ООН знов акцентується увага на фінансовому внескові, що його робить Німеччина для розвитку ООН та її структу р. Конкретно зазначається, що «внески ФРН складають близько 9% бюджету ООН та різноманітних міжнародних мирних місій». Одночасно розвивається тема набуття ФРН постійного членства в Раді Безпеки ООН: «Німеччина долучається до загальної і всеохоплюючої реформи Об'єднаних Націй, яка передбачає і реформу Ради Безпеки. Німеччина залишається готовою перейняти більшу відповідальність, посівши постійне місце в Раді Безпеки ООН»³⁰.

Отже, компаративний аналіз Білих книг 1994 і 2006 рр. дозволяє виокремити певні спільні та відмінні риси безпекової стратегії ФРН 1990–х рр. і початку ХХІ ст. Безумовно, спільною є німецька відданість принципу мультилатералізму у формуванні як зовнішньої політики загалом, так і політики безпеки і оборони зокрема. ФРН, перетворившись на потужного регіонального лідера, намагається посісти чільне місце в світовій спільноті, активно розбудовуючи взаємини зі стратегічно важливими для неї країнами в рамках міжнародних організацій. Але якщо у 1990-х рр. пріоритетом у формуванні безпекової політики була співпраця з Європейським Союзом, то на початку ХХІ ст., як засвідчує аналіз Білої книги 2006, з'явилася тенденція до звуження ролі ЄС у зовнішньополітичному і безпековому контексті: на перше місце для Німеччини знову виходить співпраця в рамках НАТО та партнерство з США. Водночас незмінно важливим для Німеччини протягом цих двох десятиліть є співробітництво з ООН, яке підсилюється прагненням ФРН отримати постійне членство в Раді Безпеки.

Якщо в 1990–х роках актуальним було питання необхідності участі Німеччини в міжнародних миротворчих операціях та використання збройних сил за межами держави, то на початку ХХІ ст. центральним стає питання розширення можливостей застосування Бундесверу всередині країни. Отже Білі книги 1994 і 2006 років знаменували собою певні етапи розвитку політики безпеки оборони ФРН. Ці документи в різні періоди німецької та світової історії засвідчили стрімкі темпи зростання ФРН не лише як провідного економічного, але й політичного гравця в сфері міжнародної політики безпеки й оборони, а також стали передвісниками коригування певних напрямів німецької безпекової політики залежної від ситуації на міжнародній арені.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Weifibuch 1994 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr.– Bonn, 1994.– S. 25; 2. Weifibuch 1994 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr.– Bonn, 1994.– S. 136; 3. Weifibuch 1994 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr.– Bonn, 1994.– S. 128; 4. Weifibuch 1994 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr.– Bonn, 1994.– S. 34; 5. Kinkel, Klaus. Konsequenzen aus dem Urteil des Bundesverfassungsgerichts vom 12. Juli 1994. Erklärung der Bundesregierung// Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. Bulletin. 26. Juli 1994. Nr. 70. - S.658–659; 6. Kohl, Helmut. Europäische Sicherheit und die Rolle Deutschlands // Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. Bulletin. 16. Februar 1994. Nr. 15.– S.134; 7. Weifibuch 1994 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr.– Bonn, 1994.– S. 72; 8. Kohl, Helmut. Europäische Sicherheit und die Rolle Deutschlands // Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. Bulletin. 16. Februar 1994. Nr. 15.– S.132; 9. Weifibuch 1994 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr.– Bonn, 1994.– S. 96; 10. Weifibuch 1994 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr.– Bonn, 1994.– S. 159; 11. Weifibuch 1994 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr.– Bonn, 1994.– S. 159; 12. Weifibuch 1994 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr.– Bonn, 1994.– S. 193-194; 13. Weifibuch 1994 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr.– Bonn, 1994.– S. 160; 14. Kinkel, Klaus. Deutsche Außenpolitik in einer neuen Weltlage// Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. Bulletin. 29. August 1994. Nr. 76. - S.713; 15. Ruhe, Volker. Deutschlands Verantwortung in und für Europa // Presse- und informationsamt der Bundesregierung. Bulletin. 24. Mai 1994. Nr. 47.– S.423; 16. Wolf, Joerg. Leading Role for NATO in Germany's New Security and Defense Policy Review// Posted in German Politics, Transatlantic Relations. Friday, October 27. 2006. <http://www.atlanticreview.org/>; 17. Puhl, Detlef.

Серія: ІСТОРІЯ

.....
The German Defense White Paper// AICGS Advisor. January 5, 2007. <http://www.aicgs.org/>; 18. German Security Policy: Assessing the 2006 White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr. An AICGS Conference with support from the German Ministry of Defense and the National Intelligence Council. Washington, DC. July 10, 2007// <http://www.aicgs.org/>; 19. Weißbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr.– Berlin, 2006.– S. 14; 20. Weißbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr.– Berlin, 2006.– S. 11; 21. Regierungserklärung von Verteidigungsminister Franz Josef Jung zum Weißbuch der Sicherheitspolitik Deutschlands vor dem Bundestag am 26. Oktober 2006 in Berlin// Internationale Politik, Dezember 2006. <http://www.internationalepolitik.de/>; 22. Weißbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr.– Berlin, 2006.– S. 14; 23. German Security Policy: Assessing the 2006 White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr. An AICGS Conference with support from the German Ministry of Defense and the National Intelligence Council. Washington, DC. July 10, 2007// <http://www.aicgs.org/>; 24. Regierungserklärung von Verteidigungsminister Franz Josef Jung zum Weißbuch der Sicherheitspolitik Deutschlands vor dem Bundestag am 26. Oktober 2006 in Berlin// Internationale Politik, Dezember 2006. <http://www.internationalepolitik.de/>; 25. Weißbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr.– Berlin, 2006.– S. 35; 26. Weißbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr.– Berlin, 2006.– S. 42; 27. Weißbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr.– Berlin, 2006.– S. 71; 28. Regierungserklärung von Verteidigungsminister Franz Josef Jung zum Weißbuch der Sicherheitspolitik Deutschlands vor dem Bundestag am 26. Oktober 2006 in Berlin// Internationale Politik, Dezember 2006. <http://www.internationalepolitik.de/>; 29. Weißbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr.– Berlin, 2006.– S. 156; 30. Weißbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr.– Berlin, 2006.– S. 58.